

УДК 167/168.001

COGNITIVE PERCEPTION IN SUPERVISION**КОГНІТИВНЕ СПРИЙНЯТТЯ В СУПЕРВІЗІЇ****Rubanets Oleksandra / Рубанець О. М.***PhD hab. (Philosophy), Professor, / д. філос. н, проф.*

ORCID: 0000-0003-0363-4116

*Professor of the Department of Philosophy,**National Technical University of Ukraine, Igor Sikorsky**Kyiv Polytechnic Institute, 37 Beresteyskyi Avenue,**Kyiv, 03056, Ukraine**Національний технічний університет України**"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"**Берестейський проспект, 37, м. Київ, 03056, Україна*

Анотація. У статті розглядаються методологічні аспекти застосування когнітивних технологій. Обґрунтовується необхідність розширення сфери застосування когнітивних технологій. Актуалізується задача застосування когнітивних технологій для ресоціалізації, соціальної адаптації та соціальної реабілітації. Отримання травматичного досвіду різними групами населення актуалізують завдання застосування когнітивних технологій для відновлення професійної працездатності та збереження ментального здоров'я. Звертається увага на необхідність застосування когнітивних технологій у супервізії в умовах зростання професійного та емоційного навантаження працівників, які забезпечують соціальний супровід та інтеграцію постраждалих у професійне та суспільне середовище. У статті розглядається методологічний потенціал когнітивного сприйняття у супервізії. Обґрунтовується значення застосування когнітивного інструментарію у відновлювальних соціальних процесах.

Ключові слова: когнітивістика, методологія, соціальна робота, ментальне здоров'я, когнітивні технології, когнітивне сприйняття.

Вступ.

Когнітивна філософія виявляє і досліджує взаємозв'язок нейронного, лінгвістичного та ментального. Розвиток когнітивного підходу в сучасних умовах актуалізує питання поширення дії методології когнітивних наук на соціальні процеси. В умовах війни та повоєнного відновлення актуалізуються питання ресоціалізації, соціальної адаптації та відновлення ментального здоров'я. Поширення травматичного досвіду та зростання його негативного впливу на ментальне здоров'я зумовлюють актуальність дослідження можливостей когнітивістики та їх реалізації в соціальних практиках.

Метою статті є дослідження можливостей когнітивістики у відновленні емоційного та психічного стану для запобігання емоційного та психологічного

перевантаження у процесах соціальної реабілітації та соціалізації. Соціальні працівники стикаються із складними проблемами прилаштування різних категорій населення, що отримали травматичний досвід, до нових соціальних умов.

Зростання ролі соціальних чинників при вирішенні проблем вписування людини в нове суспільне оточення, її адаптації до нових соціальних, професійних, а також сімейних умов вимагають від працівників соціальної сфери значного емоційного та професійного навантаження. Для запобігання професійного та емоційного вигорання доцільним стає розвиток супервізії.

Постановка проблеми. Вирішення складних питань адаптації та реабілітації в нових соціальних і суспільних умовах зумовлює необхідність розробки методологічних аспектів застосування когнітивних технологій в соціальному контексті. Значне професійне та емоційне навантаження працівників, які забезпечують процеси соціалізації, соціальної адаптації та соціальної реабілітації, вимагає дослідження можливостей когнітивного інструментарію супервізії, зокрема дослідження механізмів когнітивного сприйняття. Останнє має розглядатися як ефективний механізм когнітивістики.

Сучасні умови вимагають розширення сфери когнітивного сприйняття як ефективної форми дослідження питань відновлення когнітивних функцій та професійної мотивації не тільки для груп та осіб, які отримали травматичний досвід і вимагають створення об'єктивних передумов для соціальної адаптації, а й також для відновлення професійної мотивації та професійного самовдосконалення тих, хто здійснює соціальний супровід і працює з важкими випадками травматичного досвіду.

Ступінь розробки проблеми. Когнітивне сприйняття є інструментом поведінкового аналізу, що є недостатньо дослідженим у рамках відновлення професійної спроможності в нових соціальних, професійних і суспільних умовах. Когнітивістика постає як практична сфера реалізації когнітивних наук. Когнітивний підхід і його трансформації в сучасних умовах розглядаються О. М. Рубанець [5, с. 5-9]. Проблеми сприйняття посідають важливе місце в когнітивній

психології (Nick Braisby, Angus Gellatly) [7]. В когнітивних процесах значна увага приділяється особливостям сприйняття людей (Дж. Брунер) [10]. Розглядаються проблеми міждисциплінарних і трансдисциплінарних досліджень особистості в контексті методології когнітивної психології [1, с. 119-122]. Розробляються методологічні основи когнітивних освітніх технологій [11, с. 105-106]. Здійснюється комплексне дослідження когнітивних чинників і розробляються методики [3].

Основний текст.

Супервізія відіграє важливу роль у підтримуванні здатностей працівника професійно виконувати свої функції в соціальному супроводі та соціальній роботі. Когнітивна діагностика під час супервізії включає в себе оцінку знань, навичок і можливостей працівника для їх адекватного застосування у професійному та суспільному контекстах. Важливим складником когнітивної діагностики є когнітивне сприйняття.

Когнітивне сприйняття в супервізії є важливим інструментом для рефлексії та аналізу обставин і подій, які значним чином вплинули на стан працівника та його здатності виконувати свої професійні функції. Когнітивне сприйняття дає можливість дослідити психотравмуючі обставини, які накладаються певним тягарем на подальше виконання професійних функцій. Звичайне сприйняття психотравмуючих подій та обставин має свої особливості, які є недостатньо вивченими. Дослідження сприйняття в екстремальних видах діяльності виявляє значні порушення звичайного сприйняття. Відбуваються значні відхилення у сприйнятті власного Я, тіла та його рухів; змінюється сприйняття простору й часу; окремі деталі стають помітними, а все інше зливається в один суцільний фон. Але сприйняття в екстремальних видах діяльності пов'язане з обставинами екстремальної діяльності, головним чином із предметами, а також із змінами в середовищі.

Екстремальність у роботі з людьми має дещо іншу природу. Вона пов'язана із психоемоційними перевантаженнями, емоційними взаємодіями, складностями розуміння та комунікації, особливостей взаємодії з різними групами, які мають

інший світогляд і досвід. Людиновимірність комунікацій і взаємодій стає головним з факторів, які зумовлюють внутрішню напругу та можуть стати чинниками, що призводять до емоційного перевантаження. Сприйняття психотравмуючих обставин супроводжують соціальний супровід і соціальну роботу, а також будь-яку соціальну взаємодію, яка стосується взаємозв'язку між людьми і встановлення їх зв'язку із соціальними інституціями.

Когнітивне сприйняття в супервізії дає можливість звернути увагу на ті обставини й чинники, які не були зафіксовані адекватним чиним у звичайному сприйнятті. Когнітивне сприйняття дає можливість виявити обставини й чинники, які могли перетворитися на стресори і стати постійними психотравмуючими факторами, що заважають виконанню професійних функцій на високому рівні. Когнітивне сприйняття може також стати засобом виявлення тригерів, які змінили поведінку працівника при виконанні своїх функцій. У звичайному сприйнятті ці обставини й чинники могли залишитися непоміченими, або їм не було надано достатньої уваги. Когнітивне сприйняття дає можливість не тільки виявити ці психотравмуючі обставини, а й сформулювати про них правильне розуміння. Правильне розуміння включає в себе не лише фіксацію уваги на чинниках, які можуть перетворитися чи вже перетворилися на стресори і тригери. Воно також дає можливість зрозуміти механізм їх впливу на зміну поглядів працівника на зміст і цінність своєї роботи й особливості виконання професійних функцій.

Особливості сприйняття специфічних реакцій [4 с. 72] у поведінці після травм війни стають важливими для запобігання суїцидів [4, с. 91].

Когнітивне сприйняття в поведінковому аналізі використовується зазвичай для актуалізації уваги на змісті, компонентах і паттернах, які ввійшли у структуру сприйняття, але не були актуалізовані сприймачем. Використання когнітивного сприйняття дає змогу задіяти методологічний арсенал когнітивної філософії науки. Так, може бути застосований тілесний підхід. Застосування тілесного підходу дає змогу розширити сферу візуального сприйняття і ввести в зону візуалізації те, що людина не бачила чи не могла бачити безпосередньо, але чула

чи відчувала знаходження когось чи чогось позаду або неподалік від неї. Застосування тілесного підходу дає можливість занурити сприймача в соціальну, природну та емоційну ситуацію, в якій сприймач знаходиться під час актуального сприйняття.

Філософсько-консультативний підхід дає змогу шляхом задавання певних питань привернути увагу до деталей, які залишилися поза увагою сприймача під час актуального сприйняття. Філософсько-консультативний підхід відкриває можливість повернути сприймача до актуального сприйняття та відчути його як подію, яка переживається сприймачем.

Комунікативний підхід дає можливість застосувати когнітивне сприйняття для аналізу комунікацій, в яких перебуває сприймач. Застосування когнітивної комунікації [6] як методу дає можливість сконцентрувати увагу на змінах, які відбуваються з комунікантами. Найбільш цікавими є когнітивні зміни – зміни у розумінні, погляді, а також фіксація появи нового знання при взаємодіях. Це може бути також застосовано в дослідженнях когнітивного спілкування [2, с. 64] та при розробці когнітивної складності спілкування [2, с. 71].

Перспективи інтерактивних візуальних комунікативних технологій в освіті [11, с. 103-104] відкривають нові можливості дослідження когнітивного сприйняття.

Врахування філософсько-антропологічного виміру відкриває цілісність людини в її біопсихосоціальних проявах. Це є особливо важливим при застосуванні когнітивного сприйняття у процесах адаптації та соціалізації.

Застосування інформаційного підходу у методології когнітивних наук дає змогу розглядати цілісність філософсько-антропологічного виміру, відкриваючи в когнітивному сприйнятті багатоманітність інформаційних проявів цієї цілісності. Це значно розширює можливості когнітивного інструментарію у сприйнятті емоційних станів, формуванні стратегій контролю за емоційними станами та переходу від переживання емоційних станів до їх усвідомленості.

Особливість когнітивного сприйняття при застосуванні методологічного інструментарію когнітивної філософії та когнітивних наук полягає в його

симетричності і транзитивності. Когнітивне сприйняття може бути застосоване в соціальній роботі з широким колом осіб і соціальних груп, які отримали травматичний досвід і намагаються подолати травми війни. Застосування когнітивного сприйняття в супервізії дає змогу значно збагатити методологічний інструментарій для відновлення ментального здоров'я, емоційної сфери і професійної здатності виконувати професійні обов'язки.

Когнітивне сприйняття в супервізії не обмежується формуванням розуміння психотравмуючих обставин, які можуть вплинути на виконання професійних функцій. Значення когнітивного сприйняття в супервізії полягає в тому, що воно може стати першим кроком до саморефлексії та самоаналізу ментальної та психоемоційної сфери, допомогти створити запобіжники для зменшення рівня стресу та психоемоційного навантаження і збереження емоційного здоров'я. Це дає додаткові інструменти для дослідження емоційної підтримки. Емоційна підтримка [3, с. 23] є важливим складником індивідуальної та групової роботи.

Когнітивне сприйняття є лише одним з інструментів когнітивної діагностики соціальної взаємодії, соціального супроводу та соціальної роботи. Когнітивне сприйняття є дієвим чинником, який може сприяти значному збагаченню методології та інструментарію для здійснення супервізії та розвитку професійної діяльності в соціальній сфері.

Висновки.

Зростання практичності когнітивної філософії проявляється насамперед у технологізації та інструменталізації філософського знання, згенерованого у рамках когнітивних наук і пов'язаних з ними міждисциплінарних напрямків. Когнітивістика як методологічна сфера, що забезпечує застосування філософських ідей у когнітивній науці, нині знаходить широке застосування в поведінкових дослідженнях і практиках. Значний потенціал для поширення когнітивних ідей і технологій відкриває практична сфера застосування когнітивного знання в соціальних процесах, соціальному супроводі та соціальних практиках.

Використання когнітивного знання з певних інструментів когнітивної

діяльності дає змогу підвищити ефективність відновлення ментального здоров'я та забезпечення процесів соціалізації, соціальної адаптації та соціальної реабілітації. Дослідження можливостей застосування когнітивного сприйняття в соціальних практиках супервізії створює підґрунтя для відновлення когнітивних функцій та запобігання професійного й емоційного вигорання тих, хто здійснює процеси соціальної адаптації та соціальний супровід постраждалих від війни.

Література:

1. Деркач Л. (2022). Психологія когнітивних процесів: науковий посібник / Національна академія педагогічних наук України; Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ: Вид-во «Людмила». 420 с.
2. Засади когнітивної психології спілкування: монографія / В. П. Казміренко, В. М. Духневич, О. Ю. Осадько та ін.; за наук. ред. В. П. Казміренка; Національна академія України. Кіровоград: Імекс – ЛТД, 2013. 390 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9030/1/Kazmirenko-mono.pdf>
3. Когнітивні чинники збереження психічного здоров'я особистості в екстремальних умовах. 39 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Concursi_naukovih_robit/2025/res/psykholohiia/3_mistse_kohnityvni_chynnyky/robota_kohnityvni_chynnyky.pdf
4. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців. Київ, 2023. 164 с. Друге видання, доповнене. Загальна редакція: К. Возніцина, Л. Литвиненко. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Nevidimi-naslidki-viyeni-2023-1.pdf>
5. Рубанець О. М. (2019). Когнітивний підхід і його трансформації в сучасних умовах. Філософські проблеми гуманітарних наук. № 1(29), с. 5-9. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/fphn/fphn_2019_29.pdf
6. Рубанець О. М. (2015). Когнітивна комунікація. Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. Ред. В. В. Лях. К.: 2015. № 5-6 (143-144). С 87-99. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000512853>

7. Braisby Nick, Gellatly Angus. Cognitive Psychology, 2nd Ed by Nick Braisby, Angus Gellatly URL: <https://www.scribd.com/document/934633681/Ebook-Cognitive-psychology-2nd-Ed-by-Nick-Braisby-Angus-Gellatly-ISBN-9780199236992-0199236992-digital-version-2025>
8. Cognitive Psychology: Eighth Edition. by: Robert L. Solso; Otto H. MacLin; M. Kimberly MacLin. Publication date: 2013. Publisher: Pearson.
9. Gillam B. (2000). Perceptual constancies. In A. E. Kazdin (Ed.), Encyclopedia of psychology (Vol. 6, pp. 89-93). Washington, DC: American Psychological Association.
10. Jereme S. Bruner and Renato Tagiuri (1959). The perception of people * in: Lindzey G. (Ed.), The perception of people Handbook of Social Psychology, L., v. 2, URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/AD0024982.pdf>
11. Marja Nesterova (2017). Educational Cognitive Technologies as Human Adaptation Strategies. Future Human Image. Volume 7, Pp. 102-112. URL: https://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_Nesterova.pdf
12. Tony Stone and Martin Davies (2012). Chapter 20. Theoretical issue in cognitive psychology // Cognitive Psychology / Edited by Nick Braisby and Angus Gellatly. 2nd Revised edition. Oxford University Press, P. 674. 744 p.

References:

1. Derkach L. (2022). Psykhologhiia kohnityvnykh protsesiv [Psychology of cognitive processes]: naukovi posibnyk / Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; Instytut psykhologhii im. H. S. Kostiuka. Kyiv: Vyd-vo «Liudmyla». 420 s.
2. Zasady kohnityvnoi psykhologhii spilkuvannia [Principles of cognitive psychology of communication]: monohrafiia / V. P. Kazmirenko, V. M. Dukhnevych, O. Yu. Osadko ta in.; za nauk. red. V. P. Kazmirenka; Natsionalna akademiia Ukrainy. Kirovohrad: Imeks – LTD, 2013. 390 s. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9030/1/Kazmirenko-mono.pdf>
3. Kohnityvni chynnyky zberezhennia psykhichnoho zdorovia osobystosti v ekstremalnykh umovakh [Cognitive factors of maintaining mental health of an individual in extreme conditions]. 39 s. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Concursi_naukovih_robit/2025/res/psykhologhiia/3_mistse_kohnityvni_chynnyky/robita_kohnityvni_chynnyky.pdf
4. Nevidymi naslidky viiny. Yak rozpiznaty? Yak spilkuvatys? Yak dopomohty podolaty? [Invisible consequences of war. How to recognize? How to communicate? How to help overcome?]. Dovidnyk dlia shyrokoho kola fakhivtsiv Kyiv, 2023. 164 s. Druhe vydannia, dopovnene. Zahalna redaktsiia: K. Voznitsyna, L. Lytvynenko. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Nevidimi-naslidki-viyni-2023-1.pdf>
5. Rubanets O. M. (2019). Kohnityvnyi pidkhid i yoho transformatsii v suchasnykh umovakh [Cognitive approach and its transformations in modern conditions]. Filosofski problemy

humanitarnykh nauk [Philosophical problems of the humanities]. № 1(29), s. 5-9. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/fphn/fphn_2019_29.pdf

6. Rubanets O. M. (2015). Kohnityvna komunikatsiia [Cognitive communication]. Multyversum. Filosofskyi almanakh [Multiverse. Philosophical Almanac] / Hol. Red. V. V. Liakh. K.: 2015. № 5-6 (143-144). S 87-99. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000512853>

7. Braisby Nick, Gellatly Angus. Cognitive Psychology, 2nd Ed by Nick Braisby, Angus Gellatly URL: <https://www.scribd.com/document/934633681/Ebook-Cognitive-psychology-2nd-Ed-by-Nick-Braisby-Angus-Gellatly-ISBN-9780199236992-0199236992-digital-version-2025>

8. Cognitive Psychology: Eighth Edition. by: Robert L. Solso; Otto H. MacLin; M. Kimberly MacLin. Publication date: 2013. Publisher: Pearson.

9. Gillam B. (2000). Perceptual constancies. In A. E. Kazdin (Ed.), Encyclopedia of psychology (Vol. 6, pp. 89-93). Washington, DC: American Psychological Association.

10. Jereme S. Bruner and Renato Tagiuri (1959). The perception of people * in: Lindzey G. (Ed.), The perception of people Handbook of Social Psychology, L., v. 2, URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/AD0024982.pdf>

11. Marja Nesterova (2017). Educational Cognitive Technologies as Human Adaptation Strategies. Future Human Image. Volume 7, Pp. 102-112. URL: https://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_Nesterova.pdf

12. Tony Stone and Martin Davies (2012). Chapter 20. Theoretical issue in cognitive psychology // Cognitive Psychology / Edited by Nick Braisby and Angus Gellatly. 2nd Revised edition. Oxford University Press, P. 674. 744 p.

Abstract. *The article considers methodological aspects of the use of cognitive technologies. The need to expand the scope of application of cognitive technologies is substantiated. The task of using cognitive technologies for resocialization, social adaptation and social rehabilitation is actualized. Traumatic experience by various groups of the population actualizes the task of using cognitive technologies to restore professional performance and preserve mental health. Attention is drawn to the need to use cognitive technologies in supervision in conditions of increasing professional and emotional workload of workers who provide social support and integration of victims into the professional and social environment. The article considers the methodological potential of cognitive perception in supervision. The importance of using cognitive tools in restorative social processes is substantiated.*

Key words: *cognitive science, methodology, social work, mental health, cognitive technologies, cognitive perception.*

Article sent: 19.11.2025

© Rubanets O. M